

Kandidatnummer:

8245

(Hvis besvarelsen skal leveres på navn, skrives navn i stedet for kand.nr.)

FORSIDE

ved besvarelse av hjemmeeksamen, semesteroppgave, rapport, essay osv.

Emnekode:	FIL 101
Emnenavn:	Religionsfilosofi med metafysikk
Emneansvarlig (normalt faglærer):	Ralph Henk Vaags / Atle Søvik
Eventuell veileder:	
Innleveringsfrist/ tidspunkt:	13. mai
Antall sider inkl. forside	16
Merknader:	Kilder: Hvis ikke annet er synliggjort i oppgave 1 og 2 er oppgaven begrunnet i forhold til pensumlitteratur og forelesningsnotater fra faglærer gjennom semesteret. Omfang: Besvarelsen er besvart i henhold til krav om minimum/begrensning av antall ord slik oppgaven redegjorde for

Jeg/vi bekrefter at jeg/vi ikke siterer eller på annen måte bruker andres arbeider uten at dette er oppgitt, og at alle referanser er oppgitt i litteraturlisten.

Ja

☒

Nei

☐

Kopiering av andres tekster eller annen bruk av andres arbeider uten kildehenvisning, kan bli betraktet som fusk.

Gjelder kun gruppeeksamen:

Vi bekrefter at alle i gruppa har bidratt til besvarelsen.

Ja

☐

Nei

☐

Kan besvarelsen brukes til undervisningsformål?

Ja

☒

Nei

☐

Oppgave 1

Ett begrepspar, som betegner kontrasterende standpunkter, spiller en viktig rolle i pensum. Det er realisme-antirealisme (realism-antirealism). Gjør rede for de forskjellige standpunkter som begrepene betegner. Skriv mellom 1000 og 1500 ord.

Jeg skal i det følgende først presentere realisme. Deretter skal jeg presentere antirealisme. Men først den overordnede forskjellen mellom de kontrasterende standpunktene:

Realisme og antirealisme

Den viktigste forskjellen mellom realisme og antirealisme er at realismen sier at ikke-observerbare objekter finnes – i motsetning til antirealismen som hevder at vi ikke vet at de eksisterer eller at de finnes i det hele tatt. Det vil ikke si det samme som om at en realist og en antirealist strides om Gud eksisterer. Det er manglende bevis som ofte er stridstema, altså evidens og bevis.

Det er viktig å få frem at det finnes gradsforskjeller på begge sider.

Realisme

Realisme er at virkeligheten er uavhengig av menneskers forståelse av den. Dette er en tankegang som kan føre til at mennesker mener at for eksempel Gud faktisk kan finnes. Det sentrale her er at virkeligheten, den objektive virkeligheten, forholder seg på en bestemt måte – uavhengig av hvordan vi mennesker forstår virkeligheten. Det vil si at virkeligheten er uavhengig av oss mennesker, vårt språk og vår forståelse gjennom sanseinntrykk og bearbeiding i hjernen. Bestemte egenskaper forholder seg til hverandre på bestemte måter.

For å si det kort: Virkeligheten finnes uavhengig av om den oppfattes eller ikke og uavhengig av hvordan den oppfattes.

Det vil si at realister mener at vi mennesker oppdager at verden har en bestemt struktur. Når vi mennesker ser det vi mener er en rund ball, en klokke og en kirke tolker vi disse formene som faktisk en rund ball, en klokke og en kirke når vi bearbeider sanseinntrykkene i dette bildet.

Det er vanlig å snakke om to former for realisme for å klargjøre variasjonsgraden av realismestandpunktet. For å klargjøre begrepene fra hverandre forklarer jeg de to ny begrepene først: (1) Semantikk er læren om ords mening – altså vitenskapen om ordenes betydning for vår erkjennelse og forståelse. (2) Epistemologi er læren om forståelse.

Semantisk realisme + epistemisk realisme.

Dette er den mest ytterliggående og radikale formen for realisme som sier at det kun finnes en måte verden er på, og kun en måte å forstå verden på. Dette synet er gyldig for alle bare man

ser for seg denne måten å tenke på – som da etter tilhengerens syn kun er den rette måten å forstå verden på. Dette er svært bastant og det er i realiteten få som innehar dette ståstedet i debatten.

Semantisk realisme + epistemisk anti-realisme

Den mer ”normale” formen for realisme er virkeligheten på en semantisk epistemisk anti-realistisk måte. Dette betyr at virkeligheten er en bestemt og ordnet på en måte, men at vi kun kan oppfatte og forstå verden fra den enkelte, eller den enkelte kulturs, ståsted og perspektiv. Et perspektiv som for øvrig er begrenset som er avhengig av hvordan den enkelte er kulturelt lært opp til å tenke om en ting. Vaags har i sin pensumartikkel gjort rede for hva som skal til for at ordet ”Gud” skal ha mening, altså semantisk – og at ordets mening er det som det referer til.

Guds eksistens

Skal vi trekke dette mot Guds eksistens vil realisten først hevde at skaperen er en fullkommen og tids- og romløs Gud.

Gud eksisterer fordi det korresponderer til en substans at universet er betinget av nettopp Gud, altså kontingent. Noe er avhengig av noe annet for å eksistere. Universet er avhengig av Gud for å eksistere.

Dermed kan vi snakke om en Gud. Gud er evigvarende og en realist vil si at uttrykket ”Gud eksisterer” er sant fordi den korresponderer til eksistensen av en ånd som rettvist kan refereres til uttrykket Gud.

Men, det fordi det er en sammenheng i uttrykket, med betingelsene bak, vil det likevel ikke si at påstanden om at Gud er riktig.

En realist vil si at man finner ordet ”Gud” meningsfullt (se avsnitt ”Gud eksisterer” under anti-realisme) fordi at de som bruker ordet mener Gud finnes. Da må det jo være meningsfullt. Om man faktisk har erfart noe de kaller Gud - er det også Gud.

Anti-realisme

Realisten mener at verden har en bestemt struktur og oppbygging og at sinnet vårt speiler denne virkeligheten når vi ønsker å forklare det.

For anti-realister er virkeligheten det mennesker strukturerer på en bestemt måte. Til dette trenger vi begreper slik at vi forstår verden på en bestemt måte. Et begrep som vi mennesker er språk. Alle virkelighetsbilder er konstruert i menneskets bevissthet.

Et kort eksempel på dette er at når vi ser en bjørn ute i skogen har vi noen begreper om at dette er et dyr – og da nettopp en bjørn fordi den har visse egenskaper og innhold som vi knytter opp mot akkurat dette. Når vi ser noe som vi ikke kan kategorisere blir vi nysgjerrige.

Det eneste vi kan si er verden kan forstås på mange og faktisk uendelig mange måter – det vil si det samme som om at det ikke finnes en måte å forstå verden på. Men noen forståelser er bedre enn andre. Men hva betyr egentlig det?

For å klargjøre slik ting som anti-realister kan enes om bruker man ulike kriterier som koherens, pragmatisk nytte eller at noen forståelser rett og slett ikke blir akseptert av

virkeligheten selv. Ulogiske ting utelukkes. Men i prinsippet kan en anti-realist si at ingen tar feil om hvordan verden ser ut. Jeg skal kikke nærmere på de ulike kriteriene og hva det vil bety.

Kriterier

Koherens i denne sammenheng betyr at det er sammenheng i det som blir sagt, men skal også være koherent i andre sammenhenger.

Pragmatisk nytte forstås her som læren om hvordan vi bruker ord for å uttrykke oss og gjøre forstått gjennom begreper og språk. Språket må knyttes til virkeligheten. Derfor kan en antirealist si at Gud er en realitet innen en menneskelig religiøs gruppe. Men det er viktig å skille mellom en ateist og en antirealist. Ateisten benekter Guds eksistens, noe vi skal nærmere på i oppgave 3, mens antirealisten ofte kan være en religiøs person.

"Gud eksister"

Tilbake til eksemplet om Gud, som jeg drøftet kort under realismeavsnittet. Gud anerkjennes av den som anerkjenner ham - altså av dem som forstår og bruker det religiøse språket dit hen at det faktisk gir mening. Derfor er det heller ikke meningsløst for en troende å si at Gud eksister.

En antirealist vil si at uttrykket "Gud eksisterer" er meningsløst. Det kan ikke verifiseres. Det vil i klartekst si at alle påstander som ikke direkte kan etterprøves, blir sett på som tankeløse påstander. Om man derimot falsifiserer er hele påstanden satt ut av spill. Når man verifiserer noe, bevis man en påstand gjennom evidens, men når man falsifiserer har man funnet minst en observasjon som gjør nok til å kaste hele påstanden.

En anti-realist mener at det religiøse språket ikke er kognitiv meningsfullt, men derfor trer påstanden "Gud eksisterer" inn i det religiøse språket som gjør at det henger sammen. Dermed kan påstanden om at "Gud eksisterer" være sann for dem forstår det religiøse språket og dets tilnærming til påstanden.

Mirakler

Mange mener å ha opplevd mirakler, det vil si et brudd på naturlover. Et mirakel forstås av en realist som noe usannsynlig i lys av en leting etter religiøs forklaring. En anti-realist vil si at dette kun er religiøs signifikans fordi mennesket som mener Gud sto bak miraklet ønsker nettopp å se dette.

En sentral forskjell er at en anti-realist mener at Gud ikke griper inn, mens realisten i hovedsak vil si at Gud gjør det. Det finnes dog realister som mener at Gud moralsk sett ikke kan gripe inn.

Oppsummering:

Kort fortalt er hovedforskjellen mellom realisme og anti-realisme at realistene mener virkeligheten former sinnet, mens en anti-realist vil si at sinnet former virkeligheten.

Oppgave 2

Gudsbevis

Som oppgaveteksten sier har vi blant annet tre velkjente bevis for Guds eksistens. Disse tre er henholdsvis: (1) det kosmologiske argument, (2) det ontologiske argument, og (3) designargumentet. Felles for dem alle er at de mener å bevise Guds eksistens.

Jeg skal redegjøre for argumentene som de tre retninger står for. Jeg forstår oppgaven slik at jeg ikke skal kritisere dem, men i hovedsak gjøre rede for bevisene.

Det kosmologiske argument

Dette gudsbeviset tar utgangspunkt i Thomas Aquinas' tankegang. Aquinas la frem fem veier som han deretter brukte for å resonnere seg frem til Guds eksistens.

Disse er:

- (1) Den første ubevegelige beveger, basert på skillet mellom mulighet og virkelighet
- (2) den første årsak
- (3) den nødvendige eksisterende væren,
- (4) den nødvendige værens fullkommenhet,
- (5) Alt har et formål

Det kosmologiske argument tar utgangspunkt i naturen og skaperverket som omgir oss.

Argumentet er i sin helhet en tankerekke som gjør at det logisk følger at det må være en igangsetter til at kosmos (universet), derav det kosmologiske argument, faktisk er virkelig.

Siden fysiske ting eksisterer må det har vært en ikke-fysisk skikkelse som fikk de fysiske tingene til å eksistere. Denne igangsetteren betegnes som Gud - og nettopp dette er hovedtankegangen i dette argumentet. Universet kan ikke ha skapt seg selv ut i fra ingenting. Derfor må Gud eksistere.

Argumentet om en igangsetter hviler på premisset om at vi ønsker å svare på spørsmålet om hvorfor universet faktisk eksisterer. Sett at vi aksepterer at universet eksisterer ut fra vår erfaring. (a-posteriori)

Denne veien kan kort oppsummeres i følgende logiske tankerekke:

1. I naturen kan ting enten eksistere eller ikke eksistere. Ting kan kun eksistere på grunn av en årsak.
2. Om det er slik, gitt uendelig tid, må alt en gang ha vært ikke-eksisterende
3. Om det en gang var ingenting, kan ingenting komme fra ingenting
4. Derfor må det noe nødvendigvis eksistere
5. Alt nødvendig må dermed ha en årsak eller ikke-årsak
6. Årsaken av nødvendige ting kan ikke gå tilbake i evigheten, da vil det ikke være en forklaring på årsaken

Argumentet utelukker muligheten for en uendelig rekke. Det fastslår at det er nødt til å ha en slutt.

7. Derfor må det være en nødvendig væren
8. Denne væren er det vi kaller Gud

Leibniz sier at det store prinsippet i dette argumentet er at ingenting finner sted uten en nødvendig årsak. Med det mener han en komplett forklaring. Bakover i årsaksrekken står Gud som ikke er avhengig av noe annet. Gud trenger ingen årsak. Premisset hviler da på at enn aksepterer at Gud ikke trenger en årsak. Dette er omdiskutert og har møtt motbør. Kant mener ideen om det nødvendige værens eksistens ikke henger sammen. Vår erkjennelse er også begrenset til tid og rom.

Vitenskapens svar er Big Bang som startet uten at tid og rom fant sted. Ved Big Bang startet nettopp tid og rom. Altså, det eksisterte ikke noe før Big Bang. Hvem startet så Big Bang? En klassisk sak. Uansett, hvor langt enn går tilbake ender man opp Gud i følge denne tankegangen.

En av de nye formuleringene av argumentet er "Kalams kosmologiske argument". Argumentet mener å vise at Gud er opprinnelsens årsak.

- (1) Alt eksisterende som har en begynnelse må ha en årsak
- (2) Universet begynte å eksistere
- (3) Universet har en årsak
- (4) Årsaken er Gud

Siden alle eksisterende ting må ha en begynnelse, har det en årsak. Årsaken er Gud. Dette er argumentet i kortform.

Siden Aquinas snakker om naturlig teologi mener at han alt må en årsak. Denne årsaken er Gud.

Om det var Big Bang som satt i gang universets opprinnelse. Hvem satt så i gang Big Bang? Til slutt står man igjen med Gud, som ikke er evigvarende. Argumentet har møtt stor motbør.

Hovedtankegangen i det kosmologiske argumentet er at hver hendelse har en årsak. Til sist i denne rekken står Gud.

Det ontologiske argument

Vi starter med den forenklede modellen.

Premiss 1: Gud er et fullkomment vesen

Premiss 2: Å være fullkommen innebærer å eksistere

Konklusjon: Gud eksisterer

Dette argumentet er ulikt de andre bevisene fordi at det ikke tar universets opprinnelse som utgangspunkt. Beviset er en logisk konsekvens om at vår ide om Gud er en ide om det fullkomne. Et mer fullkomment vesen kan ikke tenkes. Det er mer fullkomment å eksistere selvstendig enn å eksistere som en relativ størrelse som for eksempel en bjørn. Altså må Gud eksistere selvstendig som det mest fullkomne.

En fullkommen eksistens er mer fullkommen enn en fullkommen eksistens uten eksistens.

Vi skal først se på Anselm av Canterburys bevis. Deretter skal vi se på Descartes versjon og til slutt Immanuel Kants kritikk av "beviset".

Anselm

I begrepet fullkommen innebærer det at man mener at alt kan tenkes, inkludert det vi mennesker ikke kan tenke om noe. Guds fullkommenhet er større enn det som tenkes kan. Det finnes ingen begrensninger, kun menneskelige, for å forstå begrepet fullkommen.

Anselms første versjon er som følger.

1. Gud er per definisjon det mest fullkomne som kan tenkes. Denne definisjonen er underforstått av troende og ikke-troende.
2. En ting er å eksistere i sinnet alene, en annen ting er å eksistere i både sinn og virkelighet
3. Det er større å eksistere i sinnet og i virkeligheten enn det er kun å eksistere i sinnet alene.
4. Derfor må Gud eksistere i både i virkeligheten og i sinnet. Hvis Gud ikke eksisterte ville vi derfor erkjenne en som faktisk er mer fullkommen og større enn Gud.

Dette beviset har fått mye kritikk. Gaunilo utfordret Anselm med et "forsvunnet øy"-argument – en øy som er mer fullkommen enn noen øyer enn kan tenke seg. Han mente at denne øya er den mest fullkomne øya. Derfor finnes den.

Anselm mente Gaunilo ikke forstod hans argument. Anselm hevder at Gud er den mest fullkomne mulige væren – ikke bare den faktiske væren.

Descartes

Descartes tar utgangspunkt i at han forestiller seg noe fullkomment. Han går selv ut fra at han selv ikke er fullkommen. Så lenge det er en fullkommen forestilling om noe kan ikke denne forestillingen være kommet som en følge av noe ufullkomment. Forestillingen om den fullkomne kan dermed bare være som en følge av noe fullkommet. Gud må finnes.

Kant

Kant mente at argumentet skapte en ulegitim avstand fra ideer til virkelighet (ontos). Kant hadde flere innvendinger mot argumentet.

Han mente at vi ikke hadde en klar ide om nødvendig væren. Han mente også at det ikke var nødvendige ting i den forstand man snakket om dette på. Den viktigste delen av kritikken er at man ikke kan gå fra begrep til eksistens.

Oppsummering:

Ideen Gud er nettopp en ide. Det er heller ikke en ting og ikke et objekt. Argumentet gjør suksess som en sannhet for de troende. Men som bevis for alle strekker det ikke til.

Designargumenter

Vi oppfatter alle en viss orden i universet. Det synes rett og slett å være en plan og hensikt i og med universet.

Argumentet om urmakeren er det klassiske bildet for å forklare det teleologiske beviset. Det er ment som en analogi mellom en fantastisk klokke og vår fantastiske verden.

Kommer vi over en klokke fører det til at vi mener det er en urmaker som står bak.

Eksistensen av verden betyr dermed at det finnes en designer bak denne. Denne designeren er Gud. Tankerekken er slik:

1. All design følges som et nødvendig resultat av en designer
2. Et fullkomment design impliserer nødvendigheten av en fullkommen designer
3. Verdens oppbygging er like fantastisk som en maskin
4. Derfor må det være en fullkommen designer av verden

David Hume har flere argumenter i sin kritikk av argumentet. Det første argumentet følger derimot analogien mellom klokka og urmakeren/jorden og Gud. Men verden er ikke perfekt. Naturkatastrofer som tsunamier, oversvømmelser og ødeleggende orkaner er et argument mot det.

Verdens struktur kan vises gjennom konstante naturlover. Det er få som benekter den orden som regjerer i universet, men tinger det at det står en designer bak? Ikke nødvendigvis.

Humes argument mot dette er slik:

1. Verden er strukturert og har en orden
2. Denne ordenen er enten et resultat av Design eller fra tilfeldighet
3. Det er logisk at verden er av tilfeldighet

Men teleologene er uenige. Det kan bare ikke være tilfeldig at verden er innstilt akkurat slik at liv er mulig på denne planeten. En som støtter seg på det teleologiske beviset er at eksistensen av orden er ekstraordinær. Naturens konformitet gjennom naturlovene er for stor for at vitenskapen kan forklare det, mener Swinburne.

Han mener at det er lite trolig at verden plutselig startet å eksistere. Slik vår verden er innrettet er mest sannsynlig at Gud står bak.

Uansett avhenger standpunktet til troende vs. ikke-troende om hva som faktisk er den virkelige forklaring på verden; Gud eller tilfeldigheter.

Oppgave 3

Innledning

Jeg skal i denne recensjonen gi en oversikt over Dawkins' bok: Gud – en vrangforestilling. Forfatteren håper å omvende troende til ateister ved hjelp av denne bokens argumentasjon og vitenskapelige opplysning.

Bokens innhold er for stort til at jeg kan trekke frem absolutt alt. Jeg skal i det følgende konsentrere meg om bokens to hovedspørsmål (1) Finnes det en Gud, og (2): Fører religion til ondskap?

I ondskap forstår jeg mer enn kun krig og lidelser, også behandling av medmennesker basert på rase, kjønn, legning og religion. Lykkes Dawkins med sin argumentasjon?

Hvordan?

Jeg skal gjøre rede for hovedargumentene i hovedspørsmålene, trekke veksler på noen pensumtekster i løpet av teksten, og diskutere noen av påstandene underveis. Jeg velger å drøfte Dawkins argumenter underveis i essayet. Til sist vil jeg komme med min endelige vurdering.

En vrangforestilling?

Gudsforståelse

Dawkins åpner bokens andre kapittel på en brutal måte. Han starter med å gjengi en karakteristikk av Gud i GT som blodtørstig, ondsinnet, brutal, stormannsgal, pestbringende skikkelse. Han presiserer at han ikke angriper en spesiell Gud, eller guder – men alle guder/ene.¹

Dawkins åpner med å gjøre rede for polyteisme og monoteisme og ”oppfinnelsen” av den personlige, allmektige guden som alle kan vende seg til.

Dawkins’ forståelse av begrepet Gud er en kompleks Gud, som blant annet kan høre på milliarder av bønnen samtidig. Men hva er Gud egentlig? Det nødvendige væren? Som sagt er nok Dawkins og troende uenige om hva Gud faktisk er.

Alvin Plantinga mener Dawkins ikke forstår Gudsbegrepet. Dawkins forstår Gud som kompleks og som en like stor sannsynlighet som at en orkan feier inn over en søppelhaug og at skrotet virvler sammen til en Boeing 747.² Klassisk teologi sier noe annet ifølge Plantinga: ”God is simple”.³

Bokens første del handler om Guds usannsynlige eksistens. Forståelsen av Guds-begrepet er viktig for å følge Dawkins tanke om at religion fører til ondskap.

Gudsbevis?

Kapittel tre⁴ er bokens sentrum slik jeg forstår den. Teologer og filosofer har lagt frem flere mulige beviser for at Gud finnes eller at sannsynligheten er større for at det ikke finnes en slik kraft. Guds eksistens begrunnes ofte med at Gud er årsaken til at verden finnes. Boken har tre kapitler som omhandler kritikk på disse bevisene samt religiøse erfaringer og annet som han avviser som sinnssykdom og hallusinasjoner. Dette bruker jeg ikke mye tid på.

Gud som årsak

Thomas Aquinas la på 1200-tallet frem fem gudsbevis.⁵ Regresjonstanken i de tre første bevisene ender altså opp med Gud som årsaken, den første bevegelse eller den første fysiske eksistensielle skapning/kraft.

¹ Side 36

² Side 113

³ Plantinga, 2007: The God Confusion, Naturalism ad absurdum, pensumartikkel, side 4

⁴ Side 76 ff

⁵ Vardy, 1999: The Puzzle of God, kapittel 7. Se også oppgave 2.

Hvorfor kan ikke Gud selv være offer for den uendelige regresjonstankegangen? Et typisk barnehagespørsmål som ofte besvares med; slik er det bare. Dawkins er imponert over alle egenskapene religiøse ofte tillegger denne Gud: allmektig, allestedsnærværende, god, bønnelytter osv. Han trekker frem at allmakt og allestedsnærværende er selvmotsigende. Om Gud er allestedsnærværende, må han allerede vite hvordan han skal gripe inn for å forandre historien ved å bruke sin allmakt. Gud kan derfor ikke ombestemme seg. Derfor er han heller ikke allmektig.

Russell gir i pensum et argument som bygger opp under Dawkins tanke om Gud som første årsak: Om Gud er årsaken, må også Gud ha en årsak. Om Gud ikke trenger det, så trenger heller ikke verden en årsak heller.⁶

Mens Aquinas gudsbevis er betraktet ut fra erfaringsargumenter tok Anselm av Canterbury et skritt videre. Sistnevntes ontologiske argumentet⁷ hviler på at tanken om det mest fullkomne/perfekte som tenkes kan - kan overføres til virkeligheten. Ingen virkelige opplysninger er matet inn i argumentet. Dawkins avfeier argumentet som ordkløyveri og ordlek. Det beviser ingenting. Når noe kan tenkes er det ikke slik at dette er en faktisk, virkelig Gud.

Argumentet ut fra skjønnhet avvises også. "Det er åpenbart at Beethovens siste kvartetter er sublime hvis Gud er der, og de er sublime hvis han ikke er der".

Argumentene som Dawkins fremmer er i utgangspunktet gode. Men likevel bringer de ikke et endelig svar på Guds eksistens.

Gud som designer av jorden

Ideen om Gud som intelligent designer av verden er et klassisk gudsbevis. Dawkins avviser dette når han knytter et svar opp mot Darwins evolusjonsteori.⁸

Den biologiske forklaring om liv er gitt gjennom Darwins teori som en konsekvens av en multivers-teori. Jorden vi bor på er tilfeldigvis innstilt slik at liv kan oppstå, utvikle seg og leve. Gud som designer kan forkastes.

Han mener designet av levende vesener er en illusjon. Akkurat slik som Gud, som etter sigende skal ha skapt oss mennesker og andre vesener. Darwin og hans etterfølgere har vist hvordan levende vesener med sin spektakulære statistiske usannsynlighet og designpreg har utviklet seg langsomt og gradvis fra en enkel begynnelse.⁹ Han garderer seg riktignok med å si at den *hittil* oppdagede forklaringen er evolusjon med naturlig utvalg. Han utelukker dermed ikke andre løsninger, men det vil ikke si at han vurderer Guds skapelse av universet og vår jord som en mulighet. Det avviser han.

Verdens finurlige kompleksitet, som gjør at det er mulig for liv her skyldes en serie av tilfeldigheter som gjør dette mulig. Han lanserer i kapittel tre en multivers-teori, basert på det antropiske prinsipp.¹⁰

⁶ Bertrand Russell, 1996: "Hvorfor jeg ikke er en kristen"

⁷ Peter Vardy, 1999: The Puzzle of God, hele kapittel 8

⁸ Side 79

⁹ Side 158

¹⁰ Side 141 ff

Et multivers er en påstand om at det eksisterer mange universer ved siden av hverandre. De fysiske lovene og konstantene i ethvert univers er å betrakte som bi-lover. Multivers som helhet har en overflod av alternative sett med bi-lover. Det antropiske prinsipp forklarer at vi har vært inne i ett av disse universene som er gunstige for vår evolusjon. Vårt univers er nå å betrakte som en minoritet i syklisk rekke Big Bang'er med tilhørende nye universer.¹¹ Kort fortalt har vår jordklode de riktig innstilte konstantene for at biologisk liv kan vokse til og utvikle seg (evolusjon) akkurat nå.

Alvin Plantinga¹² mener at selv om vårt univers er stilt inn på en slik måte at biologisk liv er mulig, er dette usannsynlig. Dawkins forsvarer egentlig dette i boken: Selv om det er usannsynlig er vår eksistens bevis nok: Vi er rett og slett heldige!

Dawkins tanke rundt årsak er ikke fullt så sterk skal man følge hans tankegang om kompleksitet. Gud må være mer kompleks enn verden siden han har designet den. Derfor må noe mer komplekst ha skapt Gud. Jo mer komplekst noe er, jo mer usannsynlig er det. Derfor er Gud usannsynlig.

Dawkins besvarer, som forklart, den siste årsak med tanken om at vi er en del av et multivers. Her går Dawkins i fella som han nødig ønsket å gå i.

Et multivers må jo være enda mer komplisert og dermed enda mer usannsynlig. Derfor snakker han mot seg selv.

Ondskapens forklaring?

Blir multiversteorien akseptert faller hypotesen om en designer-Gud bort. Dette er premisset for bokens siste del som mener at religion fører til ondskap.

¹¹ Side 145-146

¹² Plantinga, 2007: The God Confusion, Naturalism ad absurdum, side 5ff

I kapitlene 5, 6 og 7 redegjør han først for religionens røtter, deretter om moralens røtter, før han avslutter bakgrunns materialet sitt med å gi en mindre vakker redegjørelse om jødene og de kristnes GT og de kristne sitt NT på nytt.

Den "gode" boken

"Den gode boken" får han sin frustrasjon ut over i kapittel 7. Han viser til en rekke eksempler fra GT med barbariske handlinger i spesielt Mosebøkene.¹³ Han erkjenner at det også finnes gode moralske prinsipper i hellige bøker, men de gir ingen regler for hvordan menneskene kan skille mellom dårlige og gode prinsipper.¹⁴

Kritikken mot Bibelen som bok kan være rett, men også her leter Dawkins etter argumenter for å støtte sin egen teori om at religion fører til ondskap. Teologer avviser i dag mye av innholdet i GT. Bibelen må leses i forståelsen av sin historiske samtid. Bibelens etiske budskap er enkel å misbruke når man kun drar frem det mest negative. Bibelen inneholder mye god etikk, som for eksempel nestekjærlighetsbudet. Derfor blir argumentasjonen ubalansert.

Religion og grupper

Dawkins slår fast at problemene i Nord-Irland er politiske.¹⁵ Men uten religion hadde man ikke kunnet skille grupper av mennesker fra hverandre. Merkelappene på hvem som er katolikker og hvem som er protestanter arves fra generasjon til generasjon. Religion som merkelapp segregerer og skaper en oss-dem-mentalitet. Dawkins viser til Irak, Sudan og andre steder for å underbygge dette. De religiøse merkelappene på ulike grupper gjør kløften større.

Spørsmålet er om ikke nasjonalisme også er en årsak til dette, ikke bare religion? Det svarer ikke Dawkins godt på mener jeg.

De klassiske eksemplene på at ateister i nyere tid blir beskyldt for ondskap er Hitler og Stalins grusomheter. Dawkins problematiserer om Hitler faktisk var ateist. Men det er ikke hovedpoenget hans. Når ateister gjør onde ting er det ikke ateismen deres som er årsaken.¹⁶ Det samme argumentet kan ikke brukes mot Martin Luther og katolisismen. Her rådet for eksempel jødehatet sterkt i to tusen år.

Det er slik at religiøse også gjør gode ting, som da for eksempel Indias Ghandi, Tutu og uttalige prester i sjelesorgsarbeid og diakonarbeid som er gode eksempler på at religion ikke automatisk kun fører ondt med seg.

Dawkins er igjen veldig bastant, men han har et poeng når han sier at religion faktisk har ført, og fører, til ondskap. Er det da religionen i seg selv som er skyld i dette alene? Innføringen av

¹³ Side 237

¹⁴ Side 262

¹⁵ Side 258

¹⁶ Side 271 ff

statsdannelser og rikers utvidelsesbehov er vel muligens den største årsaken til at krig har vært en vedvarende plage for menneskeheten de siste fem hundre årene.

Religionens mørke side

Absolutismen bunner ut fra en sterk religiøs tro.¹⁷ Dødsstraff-eksempler fra Pakistan og Afghanistan, der de tiltale ikke har forvoldt andre mennesker skade, bruker Dawkins som illustrasjon.

Sharia-lover i Sudan og i Saudi-Arabia brukes blant annet til å undertrykke kvinner. Videre trekkes Dawkins frem religiøses syn på homofile mennesker. Nok en gang trekkes dødsstraff frem som et eksempel fra et muslimsk land. Dawkins har rett når han sier at "forbrytelsen", dvs. å være homofil, fortsatt ikke skader andre.¹⁸

Flere eksempler fra amerikanske pastorer og prester i ulike kristne menigheter og grupperinger trekkes også frem: Pastor Jerry Falwell har visstnok sagt dette: "AIDS er ikke bare Guds straff av homoseksuelle, det er Guds straff av samfunnet som tolerer homoseksuelle".¹⁹

Dette er tanker Dawkins med rette kan si er umoralsk behandling av medmennesker. Han advarer mot intoleranse og fanatismen som fundamentalistiske kristne amerikanere står for som det stadig blir flere av.

Debatten går rett i roten på menneskerettigheter og det positive synet på mennesket som er universalt forankret i menneskerettighetene uavhengig av kjønn og legning.

Hans argumentasjon der religionen spiller en negativ rolle på dette punktet kan vanskelig motargumenteres. Jeg kunne også valgt synet på kvinner som et eksempel for å forklare hans poeng.

Dawkins gjentar en rekke steder i boken at man bør være kritisk. Det er derfor et paradoks at han ikke er kritisk til vitenskap som er hans domene. Han trekker ikke frem vitenskapens bidrag til grusomme lidelser opp gjennom historien. Det er en svakhet i boken som helhet selv om vitenskaps bidrag til lidelse ikke er bokens tema.

Terrorisme

Terrorisme i religionens navn har vært en het potet siden "9/11" og bombeattentatet i London i 2005.

Dawkins hevder at selv mild og moderat religion er med på å berede grunnen for tro der ekstremisme blomstrer naturlig opp.²⁰ Det er kun religion som kan forklare at en selvmordsbomber velger å la en kone med flere små barn sitte alene tilbake. Han hevder at det kun er fanatisk religiøs tro som kan være motivasjonen bak slike handlinger. Er religionen årsaken alene? Ja, mener Dawkins. Aktivistene er motivert av hva religionen sier de skal gjøre. Paradis er belønningen og at aktivistene faktisk tror på Paradis-drømmen.

¹⁷ Side 286

¹⁸ Side 289

¹⁹ Side 290

²⁰ Side 303

Dette er åpenbart en overdrivelse, og en forenkling - som umulig viser hele bildet av hvorfor selvmordsbombere går til et slik drastisk skritt. For palestinere er undertrykkningen av Israel en del av bildet.

Selv om det er sterke religiøse momenter inne i akkurat denne saken er en ren tilskrivelse til religionen noe snevert. Det samme gjelder islamske terrorister. Religion kan være en utløsende årsak – ikke kun en hovedårsak.

En brannfakkell kastes også inn i debatten: "Så lenge vi godtar prinsippet om at religiøs tro må respekteres ganske enkelt fordi det er religiøs tro, er det vanskelig å gjøre annet enn å respektere Osama Bin Laden og selvmordsbombere".²¹

Han ønsker at respekt for tro ikke lenger skal være hellig. De fundamentalistiske handlingene er en konsekvens av overføringer fra "moderate" troende er hans poeng. Derfor bør respekt for religion ikke være selvfølgelig.

Hat kan også oppstå utenom religion og ikke kun som en konsekvens av religionen alene. Men det er ikke der argumentene hans mener å slå. Det er en større sjanse for ondskap der religion er inne i bildet. Vi vet i dag at også politikk er en betydelig faktor, med røtter tilbake til 1400-1500-tallet, til hatet mot Vesten og dets imperialisme og utbytting. Dawkins trekker ikke inn dette noe som er en svakhet i argumentasjonen.

Helt til sist vil jeg få trekke en tanke som gjør helheten i Dawkins tankegang spennende - om man godtar hans forklaring på universets eksistens, religionens oppstart og religion som årsak til ondskap. I kapittel 9 går Dawkins videre på tanken om religion som en lydig arv fra foreldrene. Nødvendig lydighet er en forutsetning for å overleve og religion er en bi-effekt av lydigheten mot foreldrene.²²

Dette er en tanke som bygger opp om ideen om at religion ikke stammer fra en Gud, en Gud han mener å motbevise, men er skapt gjennom evolusjonen. Derfor er religion unødvendig.

Konklusjon

For at bokens andre og siste del skal virke velargumenterende må bokens første del aksepteres. Dawkins prøver i den første delen å motbevise Guds eksistens. Han lykkes delvis. Men han har nøyaktig samme problem som teologene. Gud er transcendent og kan ikke bevises eller motbevises. Likevel er Dawkins inne på flere viktige argumenter. Han lanserer

²¹ Side 306

²² Side 172 ff

løsningen om et multivers, men han går samtidig mot seg selv når han sier at jo mer kompleks en årsak er jo mer usannsynlig er den. Et multivers må logisk være mer kompleks enn Gud. Derfor blir teorien en selvmotsigelse. Det betyr dermed ikke at løsningen er feil. Skal religion forklares vitenskapelig har han gode argumenter.

Bokens andre del er påstanden om at religion fører til ondskap. Historien viser at Dawkins både har rett og har galt – på samme tid. Grusomhetene i regimene av Stalin/Hitler feies vekk med at det ikke er ateismen i seg selv som fører til ondskap, men personen og systemet. Vi kan heller ikke legge skjul på at Dawkins kritikk mot terrorisme i stor grad skyldes religion som motivasjon – men religion som årsak alene undergraver politikkens makt og Vestens undertrykking av Asia og Midt-Østen de siste fem hundre årene som sterke argumenter.

Jeg er enig med Dawkins om at religion er lett å misbruke – som faktisk er hans hovedteori; religion fører til ondskap. Selv om Dawkins har en del treffende poenger går han i den fella at han er for aggressiv på ateismens vegne mot noe han selv advarer mot: aggresjon som fører til ondskap.

Boken er uansett et viktig bidrag i en debatt der tro i historien er helliggjort fra vitenskap.